

Darius Kontrimas

Žeimių dvaro sodyba

2021 m. Žeimių dvaro sodybos (UK 129) teritorijoje (Jonavos r., Žeimių sen.) planuojamos įrengti saulės jėgainės vietoje ištirti 2 šurfai (4 m² bendras plotas), žvalgytas 650 m² plotas, daryti du 1 m gylio gręžiniai (1 pav.). Žeimių dvaras pradėjo formuotis XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje. Manoma, kad tuo metu dvaro sodyba, įsikūrusi atokiau nuo išaugusio miestelio, buvo medinė. XVIII a. pabaigoje pradėta Žeimių dvaro mūrinio ansamblio statyba. Pagrindiniai dvaro sodybos rūmai pastatyti XVIII a. pabaigoje, XIX a. pradžioje jie rekonstruoti ir įgavo vėlyvojo klasicizmo bruožų. Taip pat tuo metu įkurtas Žeimių dvaro parkas. Jis planuotas geometriškai: siauros alėjos želdinių masyvą skaidė į keturkampius plotus. XIX a. rekonstruoti pagrindiniai dvaro rūmai, dvaro parkas perplanuotas, suteikiant klasicistinių peizažinių bruožų. Didesni pertvarkymo ir remonto darbai Žeimių dvare vyko XX a. pradžioje. Rūmų R pusėje iškilo lenktas pandusas su laiptais į antrą aukštą, išnyko senieji svirnai, klojimai, pastatytas naujas kumetynas, siloso bokštas. 1940 m. Žeimių dvaras nacionalizuotas. II Pasaulinio karo metais rūmuose buvo įsikūrusi karo ligoninė. 1959–1965 m. čia veikė Žemės ūkio technikumas. Vėliau ilgą laiką rūmai buvo apleisti, negyvenami, be stogo. Tik perėmus juos Žeimių vidurinės mokyklos bendrabučiui, vėl buvo rekonstruoti ir suremontuoti, šįkart labai perplanuojant patalpas (Škiudienė R., *Lietuvos dvarai*. Kaunas, 2007, p. 154–161). Šiuo metu dvaro sodyba yra privati.

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – radimvietė; 2 – gręžiniai; 3 – žvalgytas plotas; 4 – spėjamo įgilinto objekto vieta; 5 – 2021 m. tirti šurfai; 6 – preliminarinė elektros linijos vieta; 7 – jėgainės vieta. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. A situation plan of the investigation site: 1 – a find spot; 2 – the boreholes; 3 – the surveyed area; 4 – a suspected sunken object site; 5 – the 2021 test pits; 6 – the preliminary power line route; 7 – the power station site.

Prieš tyrimų pradžią sugretinti istoriniai planai orientuojant LKS–94 sistemoje. Tiksliausiai orientuoti 1929–1930 ir 1949 m. planai. Seniausias turimas 1914 m. planas orientuojamas gana netiksliai (yra smulkaus mastelio). 1914 m. plane dabartinės Parko gatvės vietoje matoma neryški linija, kurią galima interpretuoti kaip alėją, keliuką, o 1929–1930 m. plane ir 1949 m. plane ryški alėja ar keliukas šioje

0 5 cm

2 pav. Tyrimų metu aptikti kokliai. D. Kontrimo nuotr.
Fig. 2. Stove tiles discovered during the investigation.

vietoje nežymimas. Dabartinė Parko gatvė pažymėta 1985 m. plane. Taip pat 1929–1930 m. plane matomas takas, besidriekiantis nuo dvaro svirno (UK 25718) ir lanku „apeinantis" ledainės (UK 25719) pastatą. Šis takas vėlesniuose planuose nebežymimas.

Anksčiau archeologiniai tyrimai Žeimių dvaro sodybos teritorijos V paribyje vykdyti tik 2019 m. Žeimių dvaro sodybos PV pakraštyje, kur fiksuoti XX a. sluoksniai (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 544).

2021 m. tirtame **šurfe 1** įžemis – rusvas molis fiksuotas 50–70 cm gylyje nuo esamo paviršiaus. Iki įžemio horizonto fiksuotas vienas maišyto grunto sluoksnis (pilkas rusvas molingas smėlis su smulkiomis pavienėmis plytų nuolaužomis) – dirvožemis ir armuo, susiformavę XX a. II pusėje intensyvios ūkinės veiklos metu. Šiame sluoksnyje kartu su XX a. šiukšlėmis rasta ir XVI a. pabaiga – XVII a. viduriu datuojamų glazūruotų ir neglazūruotų koklių fragmentų (2 pav.), XVI–XVII a. datuojamų žiestų glazūruotų ir neglazūruotų puodų šukių, stiklinės taurės dalis.

Šurfe 2 įžemis – rusvas molis fiksuotas 1,9 m gylyje. Iki 35–55 cm gylio nuo esamo paviršiaus fiksuotas dirvožemio sluoksnis. 40–50 cm gylyje fiksuotas 10–20 cm storio difuzinis pilko smėlio ir rusvo molio sluoksnis su smulkiomis plytų nuolaužomis. 55–70 cm gylyje fiksuotas difuzinis molio ir pilko smėlio sluoksnis, kuris tęsiasi iki įžemio. Dirvožemio sluoksnyje kartu su XX a. šiukšlėmis rasta XVII a. vidurio žaliai glazūruoto karnizinio koklio šukė. 55–70 cm gylyje fiksuotas pilko smėlio ir molio sluoksnis interpretuojamas kaip apardytas XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis. Jame rasta XVIII–XIX a. olandiško tipo čerpių fragmentų, 1665 m. kaldintas lietuviškas Jono Kazimiero šilingas.

40–50 cm gylyje atidengta spėjamo senojo dvaro tako dalis. Taką sudaro smulkūs rieduliai, žvyras, plytų duženos, jis 1–1,3 m pločio, orientuotas P–Š kryptimi. V darytos išpjovos dalyje fiksuoti didesni XX a. II pusės suardymai, todėl spėjamo tako plotis nėra tikslus – jis gali būti apardytas. Taip pat neatmestina galimybė, kad šioje vietoje aptiktas ir 1929–1930 m. plane matomas V–R kryptimi besitęsiantis takas.

Atliekant žvalgomuosius tyrimus taip pat vizualiai ir metalo ieškikliu žvalgytas į Š nuo dvaro rūmų esantis suartas laukas, kurio Š dalyje (daugmaž nuo žvalgyto poligono vidurio) matomas į paviršių iškeltas įžemio molis. Žvalgytas 650 m^2 plotas labai užterštas XX a. Žvalgymų metu rastos 5 žiestų neglazūruotų puodų šukės, datuojamos XVI–XVIII a. Artimiausioje šurfo 2 aplinkoje kalamuoju gruntotraukiu daryti du gręžiniai. Sprendžiant iš gręžinio 2 ir žvalgytame lauke matomo į paviršių iškelto įžemio molio tikėtina, kad kultūrinis sluoksnis dvaro teritorijos Š dalyje (į Š nuo ledainės pastato) yra plonesnis arba nesusiformavęs – žvalgyto ploto Š dalyje neaptikta jokių archeologinių radinių.

Parengus tirtos vietos ortofotografiją joje pastebėtas galbūt įgilintas objektas – vejoje matomas tamsesnės spalvos 5,5–5,6 m skersmens apskritimas. Objektas yra 25,6 m į P nuo ledainės pastato ir 34 m į R nuo dvaro rūmų laiptų.

2021 m. tyrimų metu rasta pavienių XVI–XVII a. datuojamų koklių ir žiestų puodų šukių.

Šurfe 2 fiksuotas XX a. apardytas XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis. Aptikta preliminariai XIX–XX a. I puse datuojamo tako dalis.

The Žeimiai Manor Complex

In conducting a field evaluation at the Žeimiai Manor complex (Jonava District, Central Lithuania) 2 test pits totalling 4 m² were excavated, 650 m² were surveyed, and two 1 m deep boreholes made (Fig. 1). The topsoil and plough layers identified down to sterile soil in Test Pit 1 had formed in the 20th century but yielded isolated sherds of 16th–17th-century stove tiles (Fig. 2) and thrown pots. In Test Pit 2, a 17th–19th-century cultural layer disturbed in the 20th century was identified at a depth of 40–45 cm and part of a path preliminarily dated to the 19th – first half of the 20th century at a depth of 40–50 cm. 5 sherds from unglazed thrown pots were found in the 650 m² surveyed area.

Linas Kvizikevičius,
Evelina Grabovska

Vingrėnų kaimavietė

2021 m. gegužės mėnesį vykdant LLDJ statybos vietoje atlikti detalieji tyrinėjimai Vingrėnų kaimo R dalyje (Lazdijų r., Būdviečio sen.). Vingrėnų kaimas pirmą kartą minimas tarp kitų 37 Rudaminos parapijos kaimų 1744 m. (Totoraitis J., *Sūduvos Suvalkijos istorija*. Kaunas, 1938, p. 515). Dalis šių kaimų (Bielėnai, Kybartai, Strumbagalvė, įskaitant ir Vingrėnus) 1795 m. sudarytame Prūsijos žemėlapyje (1 pav.) vaizduojami linijinio plano – gatvinio tipo. Tokios planinės struktūros kaimai Lietuvoje atsirado po 1558 m. Valakų reformos.

Pirmą kartą dujotiekio trasos ruožo ties Vingrėnų kaimu paviršius žvalgytas vizualiai ir metalo detektorinėmis priemonėmis 2020 m.

1 pav. 1795 m. plano fragmentas, sugretintas su dujotiekio trasa. L. Kvizikevičiaus brėž.

Fig. 1. The gas interconnection route overlaid on an excerpt from the 1795 plan.

lapkričio 7 d. Žvalgytas ruožas nuo Lietuvos Respublikos sienos su Lenkija iki Vingrėnų kaimo P pakraščio. Šiame ruože tada dar nebuvo pašalinti medžiai ir krūmai, o laukuose – viršutinis dirvožemio sluoksnis, tad paieška metalo detektoriais buvo be rezultatų. Antrą kartą Vingrėnų kaime apsilankyta maždaug po mėnesio, žvalgymų metu dar kartą metalo detektorinėmis priemonėmis tikrintas paviršius. Kaimavietės kultūrinis sluoksnis lokalizuotas ir identifikuotas tik po mechanizuoto viršutinio dirvožemio sluoksnio šalinimo darbų 2021 m. balandžio mėnesį. Tuo metu paieškos ir žvalgymų grupė paviršiuje aptiko XVII a. laikotarpio buitinės keramikos indų fragmentų ir kasiniais bei šurfais pradėjo tikrinti kultūrinio sluoksnio storį, vertinti jo sandarą ir susiformavimo laiką.

Dabartinis Vingrėnų kaimo vaizdas, toks, kokį 2020 m. vėlyvą rudenį ir 2021 m. pamatė ekspedicija, priminė tarybinės literatūros klasiko Jono Avyžiaus romano „Sodybų tuštėjimo